

Leidse Wereldwandeling: Sporen van Italië in Leiden

Van Dante tot Galileo, van ijs tot de Giro d'Italia, hoeveel dingen kunnen een stad in Zuid-Holland en Italië gemeen hebben?

Ontdek met deze wereldwandeling de Italiaanse invloeden die deze stad verrijken.

Laat je meevoeren langs de meest bijzondere plekken, die een unieke verbinding met de *Bel Paese* onthullen.

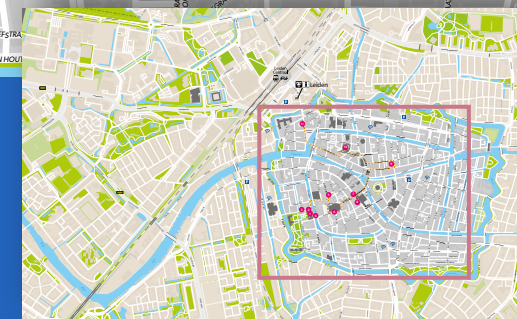
Onderzoek & Tekst: *Carmen Van den Bergh,*

Raffaele Di Filippo en Martina De Poli / Universiteit Leiden

Vertaling: *Chiara Mazzei, Elettra Danese en Isabella Fiedor*

Fotografie: *Pim Rusch en Marit Brun*

Deze wandeling wordt u aangeboden door:

1. Academiegebouw
2. Zweetkamertje
3. Hortus botanicus
4. Elsevier drukkerij, Rapenburg-Kloksteeg
5. Latijnse school
6. Pieterskerk
7. Giro d'Italia Leiden, door de Breestraat
8. Breestraat 113: gedenkplaat Giuseppe Giusto Scaligero
9. Lombardsteeg
10. Rijksmuseum Boerhaave
11. La Venezia ijszaak

1 Academiegebouw, de universiteit

De Universiteit Leiden, opgericht in 1575, is de oudste van Nederland. Ze werd opgericht door Willem I van Oranje, naar het Europees model dat was ontwikkeld door de Universiteit van Bologna. Vandaag de dag telt de universiteit ongeveer 34.000 studenten en heeft vele gerenommeerde wetenschappers en onderzoeksprojecten gehost. Ook Nobelprijswinnaar Enrico Fermi werkte in Leiden. De levendige academische sfeer en de begeleiding van natuurkundige Paul Ehrenfest waren voor Fermi van essentieel belang: hier vond hij de nodige steun om zijn onderzoek te ontwikkelen. Een van de faculteiten van de universiteit is die van de geesteswetenschappen, waar ook “Italiaanse taal en cultuur” wordt onderwezen. Hier kunnen studenten zich specialiseren als echte Italië-expert door middel van cursussen in taal, taalkunde, geschiedenis, literatuur, cultuur en kunst.

2 Academiegebouw, het zweetkamertje

Binnen de universiteit bevindt zich het zogenaamde Zweetkamertje, de plek waar historisch gezien promovendi, na hun proefschrift te hebben verdedigd, wachtten op het oordeel van de commissie. Juist vanwege de nervositeit van het moment – vandaar de bijnaam van de kamer – begonnen de studenten te krassen op de muren. Tegenwoordig staan hier duizenden handtekeningen op, waaronder die van de huidige vorsten van Nederland en andere gerenommeerde figuren als Sir. Winston Churchill en Nelson Mandela. De kamer is versierd met houtskooltekeningen uit 1865 van Victor de Stuers. De kunstenaar besloot boven de toegangsdeur het bekende citaat van Dante Alighieri “LASCiate ogni SPERANZA voi che entrate” (Laat alle hoop varen, jullie die hier binnentreden) te plaatsen om met een vleugje ironie veel succes te wensen aan de afstuderenden.

3 Botanische tuinen (Hortus)

De botanische tuin van de stad (Hortus botanicus) werd tegen het einde van de 16e eeuw aangelegd naar het model van de botanische tuinen van Salerno en Padua. Het doel was om studenten geneeskunde van de universiteit een plek te bieden om geneeskrachtige kruiden te bestuderen. De tuin staat bekend om de eerste tulpenbol van Nederland, die werd geplant door de eerste directeur: Carolus Clusius. Clusius correspondeerde uitgebreid met de Florentijnse botanicus Matteo Caccini, die destijds als agent diende bij de Medici Hof in Nederland. Deze verbinding tussen Leiden en het Florentijnse hof bleef bestaan. De botanische tuin was dan ook een van de locaties die Cosimo III, de groothertog van Toscane, bezocht tijdens zijn reis naar Leiden in de 17e eeuw.

4 Galileo Galilei

Aan het Rapenburg stond ooit de historische drukkerij “Elsevier”, waar ook boeken gedrukt werden die in andere delen van Europa verboden waren. Hieronder valt de beroemde verhandeling van Galileo Galilei, ‘Dialogen en wiskundige demonstraties rond twee nieuwe wetenschappen met betrekking tot mechanica en lokale bewegingen’, die voor het eerst gepubliceerd werd in 1638. Op een moment dat de kerk Galileo’s geocentrische theorie verwierp, steunde de stad Leiden hem door zijn werk te verspreiden. Interessant is dat de term “elzeviro” (‘literair artikel’) uit de Italiaanse journalistiek afstamt van deze Belgische/ Nederlandse achternaam. (Het verwijst naar een artikel op de derde pagina dat vroeger werd gedrukt in het kenmerkende Nederlandse lettertype van de Elsevier-drukkerij.)

5 De Latijnse School

In de omgeving van de universiteit ontstond een echte “Latijnse wijk”, waarin de toenmalige geleerden het Latijn als gemeenschappelijke taal gebruikten. De jonge kunstenaar Rembrandt van Rijn kreeg zijn opleiding aan de Latijnse School, waar hij de grondbeginselen van grammatica, logica en schilderkunst leerde. De techniek die Rembrandt veel gebruikte, *clair-obscur*, lijkt een verwijzing naar Italië te zijn. Experts vermoeden dat hij beïnvloed is door zijn leraar Jacob van Swanenburg, die veel tijd in Italië had doorgebracht, of door de werken van Nederlandse kunstenaars die bekend stonden als de “Utrecht Caravaggisme”-groep, die inspiratie putten uit de stijl van Michelangelo Merisi, beter bekend als Caravaggio. De architectuur van het toegangspoortje van de Latijnse school is in Toscaanse stijl. Daar vlakbij kunt u zelfs uw gezicht laten scannen om een persoonlijk portret in de stijl van Rembrandt te verkrijgen.

6 Pieterskerk

De Pieterskerk (1121) is al ruim 900 jaar een van de centrale punten van het Leidse stadsleven. ‘Sleutelstad’ Leiden dankt haar symbool aan de patroonheilige van deze kerk, Sint-Pieter: net als bij de vlag van Vaticaanstad zijn het twee gekruiste sleutels van Sint-Pieter. Binnen in de kerk bevinden zich de graven van beroemde figuren uit de stad. Naast de familie van Rembrandt van Rijn zijn ook andere

bijzondere mensen hier begraven: de schildersfamilie Van Mieris die actief was in Florence en Rome en componist Cornelius Schuyt wiens werken werden beïnvloed door de Italiaanse Renaissance. Tot slot speelde de Italiaanse architect Giovanni Giudici een belangrijke rol in de restauratie van de kerk in de vroege 19e eeuw.

7 Giro d’Italia

Op de Breestraat, één van de hoofdstraten in de binnenstad, rijden dagelijks honderden fietsers voorbij. Op 10 mei 2010 passeerden profwielrenners de straat tijdens de derde etappe van de 93e editie van de Giro d’Italia, die via Leiden van Amsterdam naar Middelburg ging. Traditioneel begint en eindigt de Giro in Milaan, op enkele uitzonderingen na. Een opmerkelijke uitzondering is dat de race drie keer in Nederland is begonnen, wat de Italiaanse-Nederlandse connectie benadrukt.

8 GIUSEPPE GIUSTO SCALIGERO

Giuseppe Giusto Scaligero, aan wie deze gedenkplaat is gewijd op het huis waar hij ooit woonde, was een Franse humanist van Italiaanse afkomst. Hij verhuisde in 1593 naar Leiden op uitnodiging van de Universiteit van Leiden om hier te komen werken. Als een uitzonderlijk geleerde en polyglot werd Scaliger een prominente figuur binnen de academische gemeenschap, en zijn boeken en manuscripten vormen nog steeds de kern van de collectie van de universiteitsbibliotheek. Binnen deze bibliotheek is er een speciaal naar hem vernoemd instituut dat sinds 2000 onderzoek binnen enkele bijzondere collecties bevordert. Scaliger dankt zijn achternaam aan zijn vader, de Italiaanse humanist en wetenschapper Giulio Bordon, die ten onrechte beweerde af te stammen van de nobele Veronese familie Della Scala. Bordon ontdekte onder meer het chemische element platina.

9 LOMBARDSTEEG

De Lombardsteeg is vernoemd naar de talrijke kooplieden en vooral de rijke Italiaanse bankiers die zich vanaf de 13e eeuw definitief in Nederland vestigden. Concreet was dit kleine straatje in het stadscentrum de plek waar de allereerste ‘Lombardi’ van de stad hun beroep uitoefenden. In werkelijkheid kwamen deze slimme zakenlieden, ondanks de naam waaronder ze bekend stonden, niet uit de huidige regio Lombardije, maar meer algemeen uit het noorden van Italië (vooral uit Piemonte, Ligurië en Toscane). Als we vandaag in het Nederlands woorden gebruiken zoals bank, conto, giro, ... dan hebben we dit te danken aan de Lombardi.

10 HET BOERHAAVE MUSEUM

Het Rijksmuseum Boerhaave, gelegen nabij de ruïnes van de gotische kerk gewijd aan Madonna (Vrouwekerk), biedt een gezinsvriendelijke reis door de wereld van de wetenschap. Het museum heeft een gereconstrueerd anatomisch theater, geïnspireerd op dat in Padua. Het museum is gewijd aan Herman Boerhaave, een wetenschapper en onderzoeker die ook werkte als hoogleraar geneeskunde aan de Universiteit Leiden. Boerhaave wordt beschouwd als de grondlegger van het klinische onderwijs en de moderne ziekenhuispraktijken. Gedurende zijn carrière heeft Boerhaave met succes de relatie tussen symptomen en ‘laesies’ (beschadigen aan menselijk weefsel) aangetoond en gewerkt aan het wegnemen van misvattingen over het functioneren van het menselijk lichaam. Zijn intellectuele eerlijkheid vormde de inspiratie voor het personage van Dr. Bainer, een hoofdrolspeler in de komedie “Il medico olandese” van de Venetiaanse toneelschrijver Carlo Goldoni, die zich afspeelt in Leiden.

11 ITALIAANS IJS

Op nummer 11 aan de Steenstraat zit de ijssalon ‘La Venezia’ van de familie Olivo. Giovanni Olivo, oorspronkelijk uit Belluno, arriveerde in 1933 in Nederland en ging aan de slag als ijsmaker in Oegstgeest en Leiden. In de loop der jaren richtte Giovanni ‘La Venezia’ op. In de jaren vijftig en zestig verhuisden veel Italiaanse ijsmakende families naar Nederland om in de zomer te werken en in de winter terug te keren naar Italië. Een andere bekende ijsfamilie in Leiden was de familie Belfi, eveneens uit Belluno. In 2003 werd de ijskar van Luigi Belfi, die hij in het begin van de 20e eeuw gebruikte, geschonken aan Museum De Lakenhal in Leiden.

*Leidse Wereldwandeling door LeidenGlobal en
Universiteit Leiden - Faculteit der Geesteswetenschappen*